

MAGYARHONI FÖLDTANI TÁRSULAT
„Földtudományi és kultúrtörténeti emlékek nyomában”
kirándulás sorozat, VII.

FELVIDÉK

2017. szeptember 28–29.

Besztercebánya

Felsőkubiny

Besztercebánya

Úrvölgy

Körmöcbánya

Úrvölgy

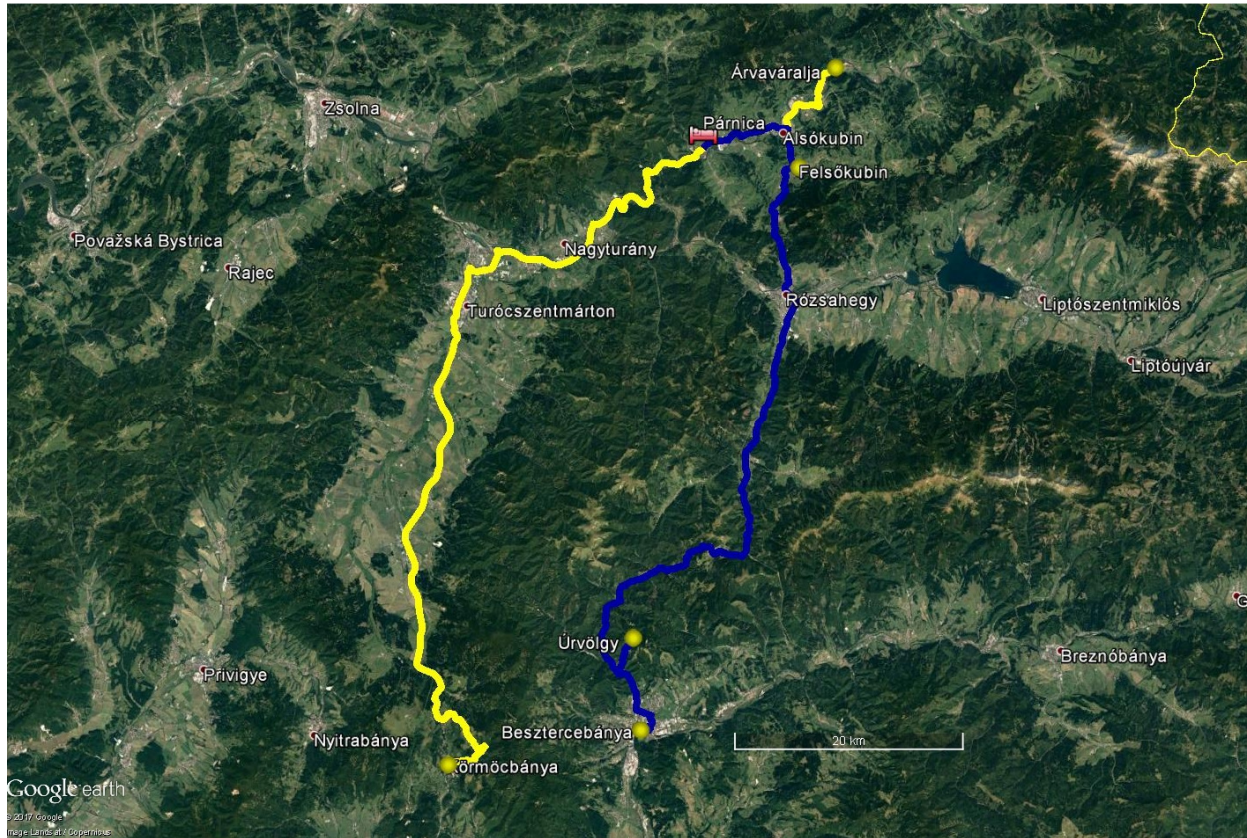
Árva vára

A Magyarhoni Földtani Társulat „Földtani és kultúrtörténeti emlékeink nyomában” címmel 2017-ben újabb kirándulást szervezett a Felvidékre, melynek szakmai és kulturális programja a következő:

2017. szeptember 28. (csütörtök): Budapest - Besztercebánya (belvárosi séta a Felvidék egyik legszebb fekvésű városában) - Úrvölgy (bányászati múzeum, belvárosi séta) - Felsőkubiny (koszorúzás a Kubinyiak ősi fészkenél) - Párnica (szállás);

2017. szeptember 29. (péntek): Párnica - Árva (várlátogatás) - Körmöcbánya (városközpont, pénzverde múzeum) – Budapest.

A kirándulás útvonalának és meglátogatott objektumainak helyszínrajza és tervezett időbeosztása

	indulás	honnan	út idő	úthossz (km)	érkezés	hová	program megnevezése	időtartama (óra, perc)
2017.09.28. csütörtök	7 ó 30 p	Bp., Csalogány u. 12.	3 ó 30 p	180	11 ó 00 p	Besztercebánya	városnézés	2 ó
	13 ó 00 p	Besztercebánya	30 p	12	13 ó 30 p	Úrvölgy	város, bányászati, helytörténeti múzeum	2 ó
	15 ó 30 p	Úrvölgy	2 ó 00 p	66	18 ó 00 p	Felsőkubiny	útközben Dóval (Donovaly) technikai szünet, majd Kubinyi kúria, megemlékezés	30p+30p=1 ó
	18 ó 30 p	Felsőkubiny	30 p	13	19 ó 00 p	Párnica	szállás, vacsora	
2017.09.29. péntek	8 ó 15 p	Párnica	45 p	18	9 ó 00 p	Árva vára	várlátogatás	2 ó
	11 ó 00 p	Árva vára	2 ó 30 p	104	13 ó 30 p	Körmöcbánya	városnézés, pénzverde múzeum	2 ó 30 p
	16 ó 00 p	Körmöcbánya	3 ó 30 p	197	19 ó 30 p	Bp., Csalogány u. 12.		

Besztercebánya

Az egykori bányászváros ma Közép-Szlovákia központja, a Garam első nagy kanyarulatában fekszik. A Beszterce-patakról kapta nevét, amelynek garami torkolatánál épült. A patak neve pedig a szláv "bystrica" (= gyors folyású patak) víznévből eredeztethető. Nevének utótagja ércbányaival kapcsolatos.

Története

Már a kvád törzsek is bányásztak itt ércet a hegyekben, a honfoglalás után kis bányatelepe a zólyomi vár tartozéka volt. A várost a németek alapították a 12. században. 1255-ben említik először "Byzterchebana" néven, amikor IV. Bélatól városi rangra emelte és a tatárjárásban elpusztított települést türingiai szászokkal telepítette be.

A legjelentősebb bányavárosok egyike. Első erődítményei a gótikus plébániatemplom körül épültek a 14. században, a városfalakat a 15. században emelték, majd a 16. században megerősítették. Itt tartották a Buda visszafoglalása utáni első országgyűlést. 1620-ban Bethlen Gábor is országgyűlést tartott itt, amely őt királlyá választotta. 1678-ban és 1680-ban Thököly Imre serege, 1703 őszén Rákóczi kurucok foglalták el. A szabadságharc idején fontos hadiipari központ, csak 1708. október 25-én foglalták vissza a császáriak. Erődítményeit ezután fokozatosan lebontották, csupán a Mészáros-bástya és a várostorony maradt meg belőle. Püspökségét Mária Terézia alapította. A trianoni békeszerződésig Zólyom vármegye, valamint a Besztercebányai járás székhelye volt. 1944. augusztus 29-én itt tört ki a szlovák nemzeti felkelés. A közeli, felgyújtott Kallós falu lakosságát a városba telepítették.

Nevezetességei

- Várnegyed. Várát, megerősített falait a 13. század második felében kezdték építeni.

- Szűz Mária Mennybemenetelének tiszteletére szentelt plébániatemplom. Korábban német templomként volt ismeretes. A várnegyed részeként épített, eredetileg román stílusú templom alapjait a 13. század második felében rakták le. Az évszázadok folyamán többször átépítették, bővítették. Az északi fekvésű, 1478-ban kialakított Szent Borbála gótikus kápolna oltárát a bányászok védőszentje, valamint Lőcsei Pál mester táblaképei díszítik. Déli fekvésű Szent András és Keresztelő Szent János tiszteletére szentelt kápolnái szintén az 1470-es évek bővítéseinek eredményei. Ezen kápolnák Mária Magdolnát ábrázoló triptichonja és a bronzból készült keresztelőmedence még a kápolnaépítés korából származnak. Mindezen alkotásokat megóvták az 1761-es nagy tűzvész pusztításától, azonban a templombelső jelentős része megsemmisült, tetőszerkezete beomlott, a Lőcsei Pál mester által faragott főoltára is a lángok martalékává vált. A tűzvészt követően barokk stílusban építették át. Főoltárának Szűz Mária Mennybemenetelét és a Szentháromságot ábrázoló festményei Johann Lucas Kracker alkotásai.
- Városháza.
- Szent Erzsébet templom.
- Szent Kereszt templom. A szlovák templomként ismeretes templom az 1406-ban épített Szent Mihály-kápolna bővítése által keletkezett 1561-ben. Mai arculatát az 1761-es nagy tűzvészt követő átépítések folyamán vette fel. Főoltárának domborművei Szűz Máriát és Mária Magdolnát ábrázolják. Reneszánsz keresztelője 1652-ből származik.
- Pap-bástya és Bányász-bástya.
- Több gótikus és reneszánsz stílusú polgárháza van.
- A katolikus gimnázium kertjében kuriózumnak számító, mintegy százéves, védett bodzafa található, melynek magassága eléri a 8 métert, törzsének kerülete 165 centiméter, koronájának átmérője 10 méter körüli.

A Várnegyed „fénye”, a német templom

A Zólyomi-medencében, az Alacsony-Tátra lábánál fekvő Besztercebánya (Banská Bystrica) Közép-Szlovákia történelmi és gazdasági szempontból kiemelkedő fontosságú műemlékvárosa. Gyönyörűen felújított főterének északi részéhez kapcsolódik a Várnegyed, melynek kiemelkedő látnivalója a gótikus Mária-templom. A korábban német templomként is ismeretes épület több átépítést megért, Lőcsei Pál mester gazdagon díszített gótikus szárnyasoltáráról, kápolnáiról nevezetes.

A templom története

A XIII. századból (1255) származó római katolikus **Szűz Mária-templom** eredetileg román stílusban épült. A következő évszázadokban többször átépítették. Késő **gótikus** formajegyeket az 1400-as években nyert. Az 1996-ban végzett ásatások bizonyították, hogy a szász polgárok kőfallal és palánkerődítéssel szintén a XV. században erősítették meg. A szász szorgalomnak köszönheti másik nevét is, közszájon „**német templomként**” emlegetik. Jelenleg látható alakját az 1761-es pusztító tűzvész utáni helyreállításoknak köszönheti. Belső **barokk** kialakítása ekkor történik, a térhatású freskók és a főoltár ehhez az időszakhoz köthető.

A templom látogatása

A **Besztercebánya** várnegyedében magasló, szabadon álló, teljesen körüljárható **Mária-templom** impozáns környezetben fogadja az ide látogatókat. Külső falán a XV. századból származó, mozgalmas, gyönyörű, **késő gótikus** stílusú **szoborcsoportot** láthatunk, mely Krisztust ábrázolja az Olajfák hegyén.

A templomba betérve a magával ragadó barokk stílusú **főoltár** Szűz Mária mennybemenetelét ábrázolja, a **Szentháromságot** illusztráló festményei Johann Lukas Kracker keze munkáját dicsérik. A templom legértékesebb emléke a bal oldali mellékkápolnában, a **Szent Borbála gótikus**

kápolnában látható. A **Szent Borbála-oltár** a híres **Lőcsei Pál** munkája (1509), közepén Mária a kis Jézussal, balra Szent Jeromos, jobbra pedig Szent Borbála. Az oltár szárnyait szenteket ábrázoló domborművek díszítik. Az oltár alsó részén, a predellán **Jézust** láthatjuk a tizennégy ún. segítő szenttel, és érdemes egy pillantást vetnünk az oltár előtti szép bronz **keresztelőmedencére** is.

A **Szent Katalin-kápolnát** ívelt bordázatú **hálóboltozat** fedi, a bejárat felett pedig nagyon szép a középkori, Szent Flóriánt és Szent Kristófot ábrázoló **freskó**, valamint a **Mária Magdolnát** ábrázoló **triptichon**.

Egyéb látnivalók a várnegyedben

A német templom mögött áll a XV. században épült késő gótikus **Szent Kereszt-templom**, ami közszájon „**szlovák templomként**” ismeretes. Ezzel egybeépítve a **Mátyás-ház** őrsi nagy királyunk egykori szálláshelyét gyönyörű erkélyével és homlokzati címerével. Az épületben a besztercebányai **Helytörténeti Múzeum** kiállítását látogathatjuk. A 2010-ben az **év múzeuma** címet is elnyert intézményben a város múltját bemutató gazdag gyűjtemény kapott helyet. A közelben állami galériaként működő **régi városháza** reneszánsz pompája szintén a városnegyed fényét emeli. Modern művészeti alkotásokat bemutató időszakos kiállításoknak ad helyet a **Középszlovákiai Galéria**.

Érdeemes egy sétát tenni a **Várnegyed** falainál elterülő teraszos kiképzésű hangulatos **temetőben** is. A sírkertbe a **Mátyás-ház** melletti kapun jutunk be.

A besztercebányai főtérről a várnegyedet a magas barokk toronnyal büszkélkedő félköríves hajdani bástya, a **Barbakán** választja el.

Úrvölgy

Besztercebányától 9 km-re északra az Alacsony-Tátra és a Nagy-Fátra határán fekszik. Az alig 200 fős lélekszámú falu erdős völgyben helyezkedik el, ahol mintha az idő is megállt volna egy pillanatra. Špania Dolina (magyarul Úrvölgy) – melyet valamikor magyarok is laktak – az Alacsony-Tátra egyik ékszerdobozza. Két éve Szlovákia legszebb falvai közé választották a települést.

Fotó: Drexler Szilárd

Budapesttől mintegy 200 kilométerre, Besztercebánya közelében, a Donovaly felé vezető út melletti, síparadicsomok és gyógyfürdők közelében elterülő falucskáról 1254-ben születtek az első feljegyzések, majd Európa egyik legnagyobb rézlelőhelyeként emlegették a bányák 1888-ban történt bezárásáig. Špania Dolinán messze földön híres csipkeverő iskola is működött – melynek hagyományait ma is őrzik a településen.

Úrvölgy mai érintetlenségét, egészséges klímáját, a természet által ajándékozott túraútvonalait, a hegyi emberek kedvességét és egyszerűségét a természetvédelmi területnek nyilvánított faluban az egész év során tapasztalhatják a turisták, akiknek száma évről-évre nő. Háborítatlan a csend, itt a szellem és a lélek is megnyugvást talál.

Fotó: Drexler Szilárd

A jellegzetes földszintes és emeletes bányászházak zömmel a 19. évszázadban kőalapra épültek. Ezáltal köszön vissza a történelem. A valamikori bányász kocsmá, a most is működő vegyesbolt és a Klopacka (Kopogtató) Vendégfogadó a 16. század első felében épült. Utóbbi fatornyában kapott helyet az úgynevezett „kopogtató”, ez a kereplőszerű hangjelző szerkezet, amely kopogó hangjával a bányászokat szólította munkába. A domboldalon magasodó templomhoz 160 lépcsőfokból álló fedett lépcsősoron lehet eljutni.

Fotó: Drexler Szilárd

A bányász múltat a falu főterén lévő mini emlékmű őrzi. Annak ajtaja a nap minden órájában egyszer kinyílik, és megszólal a bányász múltra emlékező zenedoboz, mely látványnak is megindító.

A picinyke ékszerdobozt manapság nemcsak Magyarországról, hanem más, távolabbi országokból is egyre több turista keresi fel. Nem véletlen ez, mert ha az ember beleszippant Špania Dolina levegőjébe, valóban megtapasztalja e mesebeli táj és falu varázsát.

Története

A régészeti leletek tanúsága szerint a község határában már az újkőkör óta bányásztak rezet és ezüstöt. A középkorban a bányászat német bányászcsaládok betelepítésével lendült fel. Zólyom vármegyében elsősorban a bányászati joggal is rendelkező besztercebányai családok végeztek bányászati tevékenységet, melynek első írásos említése IV. Béla 1242-ben kelt oklevelében található. Közülük a legismertebbek a Karoli, Jung, Ernst, Königsberger, Mühlstein, Kolmann, Lang családok voltak, akik adómentességgel és más kiváltságokkal rendelkeztek. Gazdag polgárházaik egymás után épültek a besztercebányai főtér körül. A 15. század végén a bányák többségét a gazdag német bankár család a Fuggerek támogatásával Thurzó János szerezte meg. A Thurzó-Fugger bányatársaság 1493-tól 1546-ig tartotta ellenőrzése alatt az itteni bányászatot. A társaság a bányák 250-ig történő mélyítésével, a termelés és fémfeldolgozás nagymértékű bővítésével a Felvidék középső részének meghatározó birtokosa lett. 1546 után a bányák igazgatását az újonnan alapított bányakamara vette át. A kamara irányítása alatt az úrvölgyi bányákat tovább mélyítették és új tárnákat is létesítettek. Ekkor keletkezett a Maximilián, a Mária és 1812-ben a legmélyebben művelt, a 440 m mély Ludovika tárna. Az érc kiemelésére a bányagépeket egy távolsági vízvezetékrendszer vízzel hajtották meg, melynek teljes hossza elérte a 42 km-t. Becslések szerint a Dolný Šturec nyereghágóban lévő elosztóhelyre a vízvezeték percnként mintegy 70 – 100 liter vizet szállított. A bányászat a Habsburg ellenes felkelések idején majdnem megszűnt, azonban a 18. században újra

fellendült. A 17. század végén az úrvölgyi bányákban mintegy 800 munkás dolgozott. A bányászat visszaesése az 1840-es években kezdődött és 1888-ban a bányákat bezárták. A bányászat mellett a nők csipkeveréssel foglalkoztak.

A trianoni békeszerződésig területe Zólyom vármegye Besztercebányai járásához tartozott.

Nevezetességei

- Urunk Színeváltozása tiszteletére szentelt római katolikus temploma 1254-ben épült. 1593-ban gótikus stílusban átépítették és bővítették. 1723-ban, és 1820-1824 között megújították. Belső festése a 17. – 18. században készült. Orgonáját a 18. század közepén építették. Déli kápolnájának kapuzata 1593-ból való. Főoltára 1720-1730-ban készült barokk stílusban. A megerősített templomhoz 160 lépcsőfokból álló fedett lépcsőház vezet. Kis parkos térségen keresztül lehet belépni, amely mellett a 16. századi volt kopogtató reneszánsz épülete áll.
- A Klopacska, vagy Kopogtató a 16. század első felében épült. Eredetileg a bányagazgatóság székhelyül szolgált. Az épület fatornyában kapott helyet az ún. „kopogtató”, ez a kereplőszerű hangjelző szerkezet, amely kopogó hangjával a bányászokat szólította munkába. 1996-ban az épületet teljesen felújították. Ma panzió és a térség kis történelmi kiállítása található benne.
- A templomtér keleti oldalán található az egykori védelmi rendszer megmaradt építménye a Bástya, vagy ahogy itt nevezik „Turecká” épülete. Az erődítmény 1644-ben épült és egykor a haditechnika és lőszerkészlet tárolására is szolgált. Később különféle bányászati eszközöket tároltak benne.
- A község a népi építészet védett területe. Jellegzetes földszintes és emeletes bányászházai zömmel a 19. században kőalapra épültek. Kőből és fából épített falait agyaggal vonták be és mésszel fehérítették ki. A deszkás csúcsokkal ellátott nyeregtetőket zsindellyel fedték. Általában három részből, szobából, pitvarból és kamrából állnak. A pitvar hátsó részén áll a nyitott kémény.
- A régi bánya gravitációs vízvezetéke és a tápvíztározó felújított gátrendszere a mai napig fennmaradt. A vízvezeték az 1500-as évektől 1910-ig működött és az alacsony-tátrai Prašivától vezetett a településhez. Teljes hossza a csatlakozásokkal, elágazásokkal, mellékcsövekkel együtt elérte a 42 kilométert. Mára már csak egyes szakaszai maradtak fenn. ahol turistautakat, kerékpárutakat alakítottak ki.
- A község télen a sísportot kedvelők paradicsoma.

Felsőkubin

Alsókubintól 3 km-re délre az Öreg Chocs tömbje, az Ostra és a Tupa bércei alatt fekszik. Az 59-es főúton közelíthető meg.

Története

Területe ősidők óta lakott. Határában a Jaszenova-patak völgyében bronzkori, a lausitzi kultúrából származó urnamezőt tártak fel, mely a Tupa sziklán feltárt sánc övezte várhellyel lehetett kapcsolatban. Mellette egy hallstatti urnatemetőt is feltártak. Az Ostra sziklán szintén feltártak egy sánccal védett hallstatti és La Tène kultúrához tartozott települést. A mai települést 1325-ben alapították a lipcsei Hudkont örökösei a Kubinyi és Meskó nemesi családok ősei, akik Doncs mester árvai ispántól kapták cserébe. Ezt Nagy Lajos király 1355-ben erősítette meg, amikor azt véglegesen elvette az árvai uradalomtól és a Felső-Kubinyi nemesi családoknak adta. 1325-ben *"Superior Kolbin"*, illetve *"Felseukolbin"* alakban említik először. Birtokosai a Kubinyi, Meskó, Ország-Gazda és Ivanovics családok voltak. 1681-től a vármegye egyik artikuláris helye. 1778-ban 455 lakosa volt. 1828-ban 78 házában 535 lakos élt, akik főként mezőgazdasággal foglalkoztak. Fűrésztelepe, 3 malma, kovácsműhelye volt.

Vályi András szerint *"Felső Kubin. Jó nagy tót falu Árva Várm. földes Ura a' Kubinyi Uraság, Mesko, és más több Uraságok is birnak benne, a' kik nevezeteket is innen 461 vették, lakosai kevés katolikusok, és leginkább evangélikusok, fekszik Lestine, Alsó Kubin mező Város között, Vásárok is esnek benne, Skalon nevű kősziklájokon régi volt lakosainak maradványai találatnak. Határja közép termékenyséű, réttyek, legelőjük is van, vagonnyai is közép szerűek."*^[2]

Fényes Elek szerint *"Kubin (Felső-), tót falu, Árva vm., 45 kath., 476 evang., 14 zsidó lak. Vannak benne több csinos urasági lakházak, s egy kath. fül. templom, melly mellett sz. Háromság napján vásárt tart. Erdeje nagy. Földe a búzát is megtermi. A falu felett egy régi várnak omladéka látható. F. u. Kubinyi, Meskó, Ivanovics, Ország, Gazda, Koroda."*^[3]

A trianoni békeszerződésig Árva vármegye Alsókubini járásához tartozott. 1944–45-ben környékén erős partizántevékenység folyt.

1910-ben 475, túlnyomórészt szlovák lakosa volt. 2011-ben 645 lakosából 633 szlovák volt.

Nevezetességei

- A Szentháromságnak szentelt római katolikus temploma a 15. század végén épült késő gótikus alapokon, a 17. század végén átépítették és megújították. Egy 15. századi gótikus szobra van.
- Itt áll a Kubinyi család 17. századi késő reneszánsz várkastélya, melyet a 19. század elején klasszicista stílusban átalakítottak.
- Rajta kívül még egy 18. századi és egy 19. századi nemesi kastély is áll itt, valamint kúriák és nemesek háza a 18-19. századból.
- **Híres emberek**
- Itt született 1849-ben Hviezdoslav a nagy szlovák költő. 1916-ban leégett egykori szülőháza helyén jelképes kőszir áll.
- Itt született 1876. szeptember 23-án Szmrecsányi György politikus, Pozsony vármegye főispánja, a magyar nemzetgyűlés alelnöke.

Kubinyi kastély

A különleges hagymakupolás, 3 tornyos épület, a Kubinyi család tulajdona volt. A 17. században épült késő reneszánsz stílusban, majd átalakították a 19. században. A nemes Kubinyi családnak még Erdőtarcán, Deménfalván, Videfalván, Nagyolasziban, és Madacsán is voltak háza. Felsőkubin településen a Kubinyi családnak volt egy másik barokk kastélya is.

Árva vára

A vár Alsókubintól 10 km-re északkeletre, Árvaváralja község területén, az Árva folyó melletti, egy a tájba 112 méterre magasodó meredek sziklaszirten található.

Az Oravai tájegység része, melynek területe 1661 km². Az észak-szlovákiai régióban a Nyugati-Tátra hegység délnyugati részén, délről a Beskyda és a Chočský dombok, keletről felől a Kis-Fátra

pajzsként védi. A festői környezete önmagáért beszél. A látóvalók a legismertebb és legkeresettebb helyé tették a régiót.

Legendája

1484-ben ide bezáratott Várad Péter kalocsai érsek és kancellár történetét meséli el:

„Dicső emlékű Mátyás királynak többször is meggyűlt a baja saját főembereivel, kivált azokkal, akik neki és apjának, Hunyadi Jánosnak köszönhették állásaikat és temérdek vagyonukat.

A legveszedelmesebb lázadások egyikét Vitéz János és unokaöccse, Janus Pannonius pécsi püspök szította. Ország Mihály nádor hiába figyelmeztette őket, hogy „a megkoronázott fejedelmet minden körülmények között tisztelni kell, s a hűséget iránta megszegni nem szabad.” Ők mégis azon voltak, hogy Mátyást megfosztják a koronájától. Tervük kudarcot vallott, Vitéz János elvesztette a király bizalmát, szabadságát korlátozták, a pécsi püspök pedig állásának inthetett búcsút vakmerőségéért.

Ennek az ügynek sok más főúr is áldozatául esett, így Péter kalocsai érsek is, akit árva fiúként Hunyadi János neveltetett, és Mátyás király emelt magas posztra. A megharagított király, akit egyébként igazságosnak ismerünk, kegyetlenül elbánt vele. Maga elé vezettette, és azt mondta: „Árva voltál, Péter, árva leszel és Árvában fogsz meghalni” (Arva fuisti Petre Arva eris et in Arva morieris). Aztán átadta őt a poroszlóknak, és meghagyta, hogy vigyék Árva várába, ott falazzassák be, és tartsák fogva élte fogytáig. Ezt a parancsot írásban is kiadta Árva várnagyának, Meskó Mihálynak. Fővesztéssel fenyegette őt, ha hibájából a rab megszökne.

Kilenc gyötrelmes évig sínylődött a főpap az ablaktalan fülkében, melyet az utókor is borzadva megnézhet. Egyszer feszégetni kezdték az ajtó helyére felhúzott falat, s egy vigyorgó arcú szörny lépett a rabhoz, karon ragadva kivezette az éjszakába. Mi lesz? Vesztőhelyre viszik? Vagy még borzasztóbb börtön nyirkos falai között lészen éhes patkányoknak martaléka? A vár alá érve a szörny felkapta a remegő főpapot, szekérre ültette és elindultak. Hajnalban a rab egy kolostorban találta magát, ahol azt mondták neki, hogy Galíciában van, ne féljen, nem lesz többé baja.

A megmenekült néhai érsek azt hitte, hogy a legfelsőbb hatalom szabadította meg, hosszú levelet írt a királynak, melyben arra kérte, helyezze őt vissza eredeti székébe. Mátyás király ezáltal szerzett tudomást a szökésről, és iszonyú haragra gerjedt. Meskó Mihály várnagyot vallatóra fogta, és elrendelte, hogy keményen megbüntessék a szökésért. Meskó ártatlannak vallotta magát, hisz embereivel Morva határán volt hadban. Vára és a fogoly őrizetét addig hat kipróbált szolgájára bízta. Azok pedig csak annyit tudtak, hogy a börtön celláját már kibontva és üresen találták. Már-már attól lehetett tartani, hogy a király a várnagyot és szolgálait börtönbe csukatja, talán ki is végezteti, amikor a várnagy leánya azzal a kéréssel járult az apja elé, hogy kísérhesse őt Budára a királyhoz.

- Bajban vagyunk, apám, én remélem, hogy ezt a bajt elhárítom, ha a király elé mehetek.

Egy napon, déltájban jelentették a királynak, hogy egy fiatal lány kér bebocsátást.

- Hogy hívják? – kérdezte a király.

- Meskó Katinkának mondja magát – válaszolta az ajtónálló.

- Talán csak nem rokona Árva várnagyának, ki Péter papot szöktette?

- De az, biz'a! A leánya!

- Bocsássátok be! Hadd mondja el az apja bűnét!

Egy sudár növésű, szép barna lány lépett be, s bátran megállt a király előtt.

- Mi a kívánságod, gyermekem? – kérdezte jóságosan Mátyás.

- El szeretném mondani, miként szabadult ki Péter érsek az árvai várból.

- Ne nevezd őt érseknek, mert már nem az, de azért hallgatlak – szólt a király.

Katinka egyszerű, keresetlen szavakkal elbeszélte, hogy amikor apja a morva határon járt, ő maga volt az, aki a szegény rabot kiszabadította, azt gondolván, hogy már úgyis elfelejtették és szenvedett is épp elegendő a vétkeiért. Nehogy valaki elárulja, ezért a vár kertjében foglalatoskodó ügyefogyott, siketnéma legénnyel ásatta ki a börtön falát és vezettette el a rabot. Maga pedig parasztleánynek

öltözve elvitte egy galíciai kolostorba. Apja nem tudott a dologról, ő meg nem szólt neki, mert félt a haragjától, és apja tettében gátolta volna.

- Aztán ismerted te azt a rabot? –kérdezte a király.

- Ismertem - felelte Katinka bátran és nyugodtan. - Esténként, amikor szüleim és a strázsák is nyugovóra tértek, fogtam a mécseset és átmentem hozzá. Azon a kis nyíláson át, amit a falon hagytak, megtanított engem írni, olvasni és imádkozni. Évekig tartott ez így, de a pap sohasem panaszkodott szomorú sorsa miatt, hanem mindig azt mondogatta, hogy nálánál jobb emberekre még súlyosabb csapásokat mért az Isten, és a Megváltó sorsán okulva kötelességünk túrni és megbocsátani. Nem tehettem másként, mint ahogy tettem, én vagyok a vétkes, apám és emberei ártatlanok. Csak ezt kívántam elmondani felségednek. – fejezte be a lány, és a királyra nézett.

Mátyás, az igazságos, mit tehetett mást, mint hogy a derék leány apját nem bántotta, sőt kárpótlásul neki ajándékozta Árva várát. Katinkát pedig, a szép várkisasszonyt, a saját vitézének, Thurzó Istvánnak ajánlotta, aki nemsokára oltárhoz is vezette.

Péter érsek száműzetésben halt meg, még mielőtt a jószívű király visszahívhatta volna.

Története

A vár alapításáról nincs fellelhető forrás, de feltételezhető, hogy mint sok más magyar vár, ez is közvetlenül az 1241-es tatárjárás után épült. Mikszáth Kálmán szóhadományokra alapozva állítja, hogy a templomos lovagok építették. Első ismert birtokosai a Balassák voltak. Oklevélben először 1267-ben történik említés a várról,^[2] amikor is IV. Béla kiváltotta Balassa Mikótól, és ettől kezdve egy ideig királyi várként funkcionált. Ekkor már létezett a fellegrvár és valószínűleg a középső vár is. Az alsóvár helyén fából ácsolt épületek álltak. A királyi megbízottja a várispán volt.

1298-ban a király a trencsényi Csák Máténak adományozta, majd annak halála után Dancs-mesterre bízta a várispánságot, aki húsz éven keresztül töltötte be ezt a tisztséget, és árvai grófnak nevezte magát. 1331-ben Károly Róbert a körmöci Lipót grófot nevezte ki árvai grófnak, majd 1335-ben várispánná is tette. Lipót ezt a tisztséget 1349-ig töltötte be. A vár történetének legfontosabb időszaka 1370, amikor Árva központi székhely.

1420-ban Zsigmond király Stibor vajdának elzálogosította Árva várát.

1439-ben Albert halála után özvegye, Luxemburgi Erzsébet, hogy bebiztosítsa a koronát fiának, (*a későbbi V.*) Lászlónak, segítségül hívta a cseh Giskrát. Giskra elfoglalta egész Árva megyét, de a várat nem tudta bevenni.

1441-től a várat a lengyel Komorowski Péter liptói és árvai gróf kaparintotta meg, és 25 éven keresztül innen fenyegette az egész felvidéket. Garázdálkodásának csak Mátyás király vetett véget, aki egymás után foglalta vissza Liptóújvárat, Rózsahegyet és Likavka várát, végül Komorowski 8000 forintért eladta a királynak Árva várát. A jól képzett várőrséget Mátyás zsoldjába fogadta, részben ők képezték az alakuló fekete sereg magját.

Komorowskinak Jagelló Kázmér lengyel király az árvai grófság kárpótlásául a közeli (kb. 100 km-re északra fekvő) żywieci földeket adományozta, míg Mátyás király az árvai erősséget fontosságának teljes tudatában saját embereinek adta át: árvai gróf Kamienicai Tamás lett, várispán pedig a lomnici Horvát Kiszevics.

Mátyás ide záratta ismeretlen okból Várdy Péter kalocsai érseket és kancellárt 1484-ben ezekkel a szavakkal: "Arva fuisti, arva eris et in Arva morieris". (Árva voltál, árva leszel és Árva várában fogsz meghalni). Az érsek csak Mátyás halála után szabadult. (Erről a fenti legenda kissé mást beszél)

1482-ben Mátyás Árvát és Liptót Corvin Jánosnak adományozta és egyúttal gróffá nevezte ki. 1484-ben Szapolyai Imre lett az árvai várispán.

A mohácsi csata után az árvai birtok visszakerült a király, (Szapolyai János) birtokába, aki Corvin János birtokait elfoglalta. A vár parancsnoka a Szapolyai-párti Kosztka Péter és Miklós lett. Ők védték Katzianer császári generális támadásaival szemben.

1527-ben I. Ferdinánd Árvát Thurzó Eleknek adományozta, azonban ez csak gesztusértékű volt, mivel a vidék és a vár nem volt a király birtokában. Ekkor merült fel a várral kapcsolatban először a Thurzó család neve. Rövidesen azonban Szapolyai bizonytalan politikája miatt Kosztka Miklós átállt a Habsburg király oldalára, és jutalmul megkapta a közeli Sztrecsnó várát a nemességgel együtt.

1534-ben I. Ferdinánd Árvát dębowieci (Dubovec) János lengyel úrnak adományozta, aki Sziléziából több rokonát és barátját magával hozta, többek között Waclaw Siedlnickit, aki 1545-ben bekövetkezett halála után örököse is lett. A várat a török veszedelem idején megerősítik, biztonságosabbá teszik. 1543-ban új kaput kap felvonóhíddal, ami alá védelmi árkot építenek. Dubovec Jánosnak köszönhetően kastély körülbelül öt emeletnyi magas objektummá épült, amelyet 1539-1543 között folyamatosan tovább alakítottak. Sajnos, halála után komoly vita támadt az örökség körül, ami magát a kastélyt is pénzügyi nehézségekbe sodorta.

1549-ben Ferdinánd Árvát saját birtokaihoz csatolta, és bérbe adta Siedlnickinek 18 337 aranyforintért, de 1556-ban Ferdinánd rendeletére át kellett adnia Thurzó Ferencnek, Elek testvérének.

Az árvai birtokhoz akkor 6 mezőváros és 75 falu tartozott, 74 000 holdnyi erdőgazdaság. Ezt a hatalmas területet a Thurzók birtokolták egészen a második világháborút követő államosításig.

Thurzó Ferenc Árva várát ifjú feleségével, Kosztka Borbálával kellemes kastéllyá építette át, de a védelmi szerepét is megerősítette. Thurzó György a birtok öröklését végrendeletében a leányágra is kiterjesztette, de előírta, hogy a birtok nem darabolható fel. Ezt a végrendeletet a király is jóváhagyta. Thurzó Imre halála után a család férfiága kihalt.

1574-ben a várat Ferenc 8 éves fia, György örökölte. Távolléte alatt a vár és a hozzá tartozó birtokok ügyeit Abaffy György intézte. Ebben az időben Magyarországon több Habsburg-ellenes felkelés tört ki. Thurzó György nem csatlakozott a felkelőkhöz, hű maradt Rudolfhoz. Ezért jutalmul 1606-ban neki adományozta Árvát a várral és a főispánsággal. Ettől kezdve a birtok az államosításig a Thurzó család birtokában maradt.

1616-ban György özvegye, Czobor Erzsébet igazgatta a birtokot, majd nagykorúságát elérve fia, Imre vette át tőle. Apjával ellentétben Thurzó Imre részt vett a Habsburg ellenes összeesküvésben. 1621-ben halt meg, vele kihalt a Thurzó család férfi ága.

1626-ban Czobor Erzsébet is meghalt. A birtokot György és Erzsébet hét lánya örökölte: Zsuzsanna, Judit, Borbála és Illésházi Ilona, Vízkelethy Mária, Thököly Katalin és Szunyogh Anna. Az örökösök és férjeik 1626. július 5-én találkoztak Zsolnaltván, és itt közbirtokosságot alapítottak a birtokra. Az árvai közbirtokosság felölelte csaknem egész Árva megyét és a nyugati Tátra egy részét is.

A közbirtokosság első igazgatója 1626-1648 között Ilona férje, Illésházy Gáspár lett. Utóda Thököly István volt (1653-tól), akit az I. Lipót elleni összeesküvésben való részvételért elítéltek. Annak ellenére, hogy tagadta bűnösségét és hűségesküt tett a királynak, elkobozták vagyonát. A dolgok ilyenén alakulására Thököly ellenállásra kényszerült, és a Habsburg ellenes Wesselényi-felkelés szimbolikus alakjává lett. 1670. november 28-án a várat Heister generális ostrom alá vette, de az erősség csak Thököly öngyilkosságát követően jutott a császáriak kezére. Az őrség december 10-én megnyitotta a kapukat a császári had előtt.

Ezek fényében meglepő, hogy 1672-ben a Pika Gáspár vezette parasztfelkelők viszont sikeresen bevették.

1678-ban Thököly Imre szerezte meg a várat. 1703-ban a Rákóczi-felkelők Károly Sándor vezetésével elfoglalják, majd néhány hónapig tartják magukat a császári hadsereggel szemben, de a helyőrség még az 1709-es évben megadta magát.

1711-ben a vár és a közbirtokosság visszatért a Thurzó örökösök tulajdonába, Thurzó György folytatta az apja által megkezdett átalakításokat. Az ő érdeme az ovális alakzat. Az időszak legfontosabb emléke az 1751-es barokk oltár.

A birtok jövedelme a háborús károk és a lakosság elmenekülése és a csökkenő népesség miatt egyre kisebb lett. A 18. század második felében egy időre az igazgatói tisztségre senkit sem neveztek ki, 1764-től mintegy 20 évig pedig állami fennhatóság alá vonták.

1782-ben a közbirtokosság igazgatója Esterházy Miklós lett, majd 1792-től Zichy Ferenc. Az ő igazgatásuk alatt bizonyos részeket újjáépítettek, de a vár teljesen elveszítette védelmi jellegét.

1800-ban hatalmas tűzvész pusztított, néhány nap alatt a vár minden fából épült része leégett. Zichy Ferenc a teljes pusztulás ellen csak a fellegvár egy részét biztosította, és a vár így is maradt 60 éven át.

1868-ban az új igazgató, Zichy Ödön (*Edmund*) a mai Szlovákia területén az egyik első múzeumot alapította meg. A múzeum gyűjteményeit a nyilvánosság előtt is megnyitotta, a gyűjtemény első katalógusait pedig a '90-es években adta ki.

A Zichy után 1894-1896 között Esterházy Pál igazgatta Árva várát.

Utóda, Pálffy József (1896–1919) között felújította és restaurálta az épületegyüttest, önzetlenül renováltatta az összes épületet. Nagy munkálatok során a vár jelentősen megváltozott, különösen a belseje. Teljesen újjászületett az Árva folyó fölé „sásfészekként” magasodó Árva vára. A községet a neves magyar Pálffy család által felépített gyönyörű Pálffy-kastély még híresebbé tette.

Az első világháború megakasztotta a múzeum működését és a párhuzamosan folyó rekonstrukciós munkákat, a trianoni békeszerződéssel pedig Csehszlovákiához került a vár. Csak a két világháború között folytatódott a helyreállítás, amikor a vár felett már a csehszlovák állam rendelkezett, miután megvásárolta a közbirtokosságnak több mint a felét.

A második világháború után a korábbi német és magyar birtokokat államosították. A vár is állami tulajdon lett. Jelenleg nemzeti emlékhely és múzeum szerepét tölti be. Bemutatják a vár történetét, legrészletesebben a Thurzó-korszakot és a közbirtokosság idejét. Természettudományi és néprajzi kiállítás is van a múzeumban. Meg kell említeni a gazdag ornitológiai gyűjteményt, mely Antoni Kocjan lengyel erdész munkája.

A várban karbantartási és felújítási munkák folynak.

Körmöcbánya

Selmecbányától 40 km-re északra, a Bisztrica- és a Körmöc-patakok völgyében fekszik.

Története

A várost sziléziai és türingiai német telepesek alapították a 12. században. 1328-ban „*Cremmychbana*”, 1332-ben „*Cremnic*”, 1335-ben „*Cremnech*”, 1338-ban „*Cremnuch*”, 1343-ban „*Crempnuch*”, 1389-ben „*Chrempnichya*”, 1394-ben „*Chrempnichya*”, 1394-ben „*Cremnicia*”, 1476-ban „*Krembnicia*”, 1526-ban „*Kremnica*” alakban szerepel a korabeli forrásokban.

Károly Róbert 1328. november 17-én szabad királyi bányavárosi jogokkal látta el és megalapította pénzverdéjét. 1335-től itt verték a híres aranyforintot, mely körmöci dukátként is ismert volt. A város fontossága miatt mindig a királyok kegyeit élvezte. 1390-ben lakói mentesültek a vámoktól. 1425-ben hetivásárok tartására kapott jogot. Aranybányászatának fénykora a 14-15. századra esik. A 15. század közepén a város 9 városnegedből állt, 250 házában 690 családban mintegy 3000 lakos élt. Évente már 14000 körmöci dukátot vertek itt.

Mátyás király Körmöcbányán vert aranyforintja

Mátyás király körmöci madonnás forintja

1433-ban elfoglalták és kifosztották a husziták. 1449-ben Hunyadi János sikertelenül ostromolta, a várost ekkor már magas kőfal és vizesárok védte. 1462-ben békekötéssel szerezte vissza Mátyás király. A támadásokat később is könnyen kivédte, 1560-ban azonban tűzvész pusztította és a város harmada leégett. A 16. században elterjedt a reformáció, a visszatérítés a jezsuiták révén 1653-ban indult meg. 1604-ben Bocskai serege előtt először nem nyitott kaput, de 1605-ben mégis behódolt. Bethlen Gábort is beengedte falai közé.

1652-ben papírgyárat alapítottak itt. A város 1696 és 1788 között országos vásártartási jogot élvezett. 1715-ben 474 adózó polgár és 193 zsellércsalád lakta; közülük 390 bányász, a többiek nagyrészt kézművesek voltak. 1767-ben bányáiban összesen 1299 bányász dolgozott. 1787-ben Körmöcbányának 509 háza volt, 1152 családdal és 5147 lakossal. 1828-ban 538 házában 4944 lakos élt. 1849-ben a téli hadjárat során határában ütközött meg Görgey a császáriakkal, majd egy bányaaátjárón tört át Besztercebánya felé. Védműveit jórészt 1872 körül bontották le. A városba vezető vasútvonal 1869 és 1872 között épült. A század vége felé egymás után épültek gyárai és üzemei.

1920-ig Bars vármegye Garamszentkereszti járásához tartozott.

Népessége

1910-ben 4515-en lakták: 1514 német, 1501 magyar és 1482 szlovák.

2011-ben 5601 lakosából 4903 szlovák, 61 roma, 45 német és 27 cseh.

Nevezetességei

- Csak a nyugati és déli oldalon maradtak meg városfalai, valamint a déli alsó városkapu és a délkeleti és délnyugati saroktorony.
- A város északkeleti részén emelkedő hegyen áll az 1465-ben épült Szent Katalin plébániatemplom, kettős védőfallal övezve, korabeli Szűzanya szoborral. 1885-ben Storno Ferenc renoválta.
- Körmöcbányai vári orgona fesztivál a Szent Katalin plébániatemplomban (júliusban és augusztusban).
- Búcsújárárhely a 13. századi eredetű ferences templom, benne a Lorettói kápolna 1750 körül festett Mária-képpel.
- Ugyancsak 13. századi a Szent András körtemplom, amely a vár egyik régi körbástyájában van. Ez volt a vár eredeti temploma.
- A városi múzeum a helyi bányászat és pénzverés történetéből nyújt gazdag ismertetést.
- **Pénzverdéje**, ahol 700 éve verik folyamatosan az érméket.

A város környékén már a 11. században bányásztak aranyat. Károly Róbert, miután megszilárdította politikai hatalmát, a királyi jövedelmeket is rendezni kívánta, ezt az aranyválság miatt felértékelődött aranybányászat fellendítésével, stabil pénz verésével és a veretlen nemesfém kivitelének korlátozásával kívánta elérni.

A körmöcbányai pénzverde működését 1328. november 17-étől számíthatjuk: Károly Róbert ekkor adta ki II. Vencel cseh király 1300-ban kelt „Ius regale montanorum” nevű bányajogi kódexének mintájára azt a kiváltságlevelet, mely – más bányásztelepülések mellett – a körmöcbányai telepéseknek a csehországi Kutná Hora hospeseihez hasonló szabadságjogokat biztosított. A város ennek értelmében szabad királyi városi rangra emelkedett és pénzverdét állíthatott fel.

Szent György-tallér 14 dukát súlyú aranyverete az 1750-1780 közti időszakból, Körmöcbányáról.

Városi rangra emelése annak volt köszönhető, hogy a kiterjedésében legnagyobb magyar pénzverő- és bányászkamara a várost választotta székhelyéül. 1329-ben indult meg az ezüstgarasok, majd legkésőbb 1335-ben firenzei *fiorino d'oro* mintájára az aranyforintok verése, ezeket később dukátnak nevezték (a hasonlóan firenzei mintára készülő velencei *ducatus d'oro* nevéből; a *ducatus* itt a dózséra utal). Ez időben a bányák kb. 400 kg aranyat termeltek évente.

1433-ban a husziták foglalták el. 1462-ben Mátyás király ostromával került ismét magyar fennhatóság alá. 1469-ben Körmöcbányán már négy kohó és huszonkilenc érczúzó malom működött. A 16. században, a stratégiaileg meggyengült Magyar Királyságtól a Thurzók és Fuggerek vették át a körmöci bányák termelési jogát. A törökök többször ostromolták, ám a jól védhető várost elfoglalni nem tudták.

A pénzverdét a 15. században költöztették a várofalakon belülre, a város északnyugati részébe. Ott is maradt egészen 1986-ig, amikor a város szélén épített új, modern üzemegység vette át feladatát, mely sokkal kevésbé zavarja a városközpont egyedülálló légkörét. A régi, belvárosi üzembrészben csak az emlékérmek gyártása maradt.

Az első, tudottan Körmöcbányán vert emlékérem II. Lajos király koronázása alkalmából készült 1508-ban. Később, a 17. században a Rothenfelsi Roth család által készített Szent György-medálok váltak híressé.

A várofalakon belüli üzembrész az 1881-1889 közötti átépítésekor nyerte el jelenlegi formáját.

Az első, ismertén itt használt pénzverőgép 1565-ből származik. A 17. század közepétől táskás hengeres pénzverő gépeket használtak. A 18. században az orsós pénzverő gépek, a balancierók használatára tértek át. Ezt az új géptípust Daniel Warou svéd mérnök először itt vezette be 1710-ben. Abban az időben a Habsburgok uralma alatt álló országokban a körmöcbányai jelentette a mintát a többi pénzverde számára, itt tervezték és építették meg az új konstrukciójú pénzverőgépeket és ezekkel látták el a többi pénzverdét.

A Körmöcbányán készített magas és állandó aranytartalmú dukátok száma és aránya a 15. század végétől a környéken kitermelt arany mennyiségével párhuzamosan csökkent. Egyre nagyobb arányt képviseltek a kevésbé nemes anyagokból készült pénzérmék. 1499-ben kezdték meg az

ezüsttallérok verését a városban. Az utolsó fizetőeszközként használt aranydukátok 1881-ben készültek a pénzverdében.

A körmöcbányai gépeket 1918. október 25-30 között leszerelték, a felszereléssel és a nemesfémekkel együtt Budapestre szállították. A Tanácsköztársaságtól kezdve Budapesten folytatódott a magyar pénzverés (továbbra is körmöcbányai verdejellel, egészen 1922-ig). Az 1918. október 28-án megalakult Cseh–Szlovák Köztársaság területén Körmöcbánya volt az egyetlen pénzverő (a prágai pénzverdét még 1856-ban zárták be). Itt készült mind az első, mind a második Csehszlovákia összes pénzérméje. 1993-tól itt verték a szlovák korona pénzérméket, 2008-ban pedig megkezdődött a szlovák euróérmék gyártása.

Körmöcbánya városi levéltárnoka volt az 1800-as évek második felében **Krizsko Pál**, aki a levéltárakban végzett kutatómunkája során összegyűjtötte és 1879-ben közzétette a körmöcbányai pénzverdei alkalmazottak és kamaragrófok névsorát "**A régi körmöczi kamara és grófjai**" címmel. Munkássága értékes adatokat szolgáltatott a késő középkori védjegyek feloldásához.

Bányászati műemlékek Körmöcbányán

A Körmöci hegyekben épült **Körmöcbányát** (Kremnica) „Aranyváros”-nak nevezik. Itt századokon át bányászták az aranyat, melyből az ún. körmöci aranypénzt – dukátokat verték a pénzverdében. Körmöcbányán több **technikai műemlék** is található.

A **Körmöci bányák** története a 13. századba nyúlik vissza. A múltban Körmöcbánya az akkori Magyarország leggazdagabb városai közé tartozott, hírnevét az **aranybányászatnak** köszönhette.

Az említett nemesfém bányászata 2000-ben fejeződött be. A bányászati tevékenységet sok technikai műemlék őrzi. Fennmaradt pl. az elmés, hármas **öröktárna**-rendszer, amely a bánya víztelenítését szolgálta.

Az öröktárnakon kívül fennmaradtak további történelmi **bányaaknák** is. Közvetlenül a városban található a Ferdinánd-akna gépházzal és földalatti áramfejlesztő teleppel. A várostól északnyugatra található a régi **kopogtató** maradványai.

A földalatti térségbe vezető bejárati kapuként szolgál a viszonylag újnak számító, 1982-ben készült **Andrej-tárna** (Andrej štólňa). Körmöcbánya egyetlen, jó állapotban fennmaradt bányaművéről van szó, amely úgy technikai szempontból, mint a látogatók biztonsága

szempontjából is megfelel a követelményeknek. Az Andrej-tárna azáltal kivételes, hogy a múlt század 80-as éveiben történt vájása közben a bányászoknak a geológiai feltárás során sikerült feltárniuk néhány 19., sőt 16. századbéli bányaművet is.

Híres emberek

- Itt született 1660. április 17-én Hofstetter János Ádam dán orvos, író.
- Itt született 1804. január 4-én Bátor-Schulcz Bódog honvéd ezredes.
- Itt született 1824. november 16-án Lollok József pap, sasvári főesperes, később lazarista atya.
- Itt született 1885. november 22-én Ferenczy Valér festő, grafikus.
- Itt született 1888-ban és itt halt meg 1956-ban Angyal Géza, festő és grafikus.
- Itt született 1902. november 19-én Antos Kálmán zeneszerző, egyházkarnagy, zenepedagógus.
- Itt született 1907-ben Kokas Klára filmgyári díszlet- és jelmeztervező, filmproducer.
- Itt hunyt el 1932. december 5-én Matunák Mihály római katolikus pap, tanár, történész, turkológus, levéltáros.
- Itt élt és dolgozott 1790-től 1820-as nyugdíjazásáig Simai Kristóf piarista tanár, drámaíró, nyelvész, az MTA I. tagja. Itt készítette jegyzeteit az egyik első magyar szakácskönyvhöz 1795 és 1799 között.
- Itt élt és dolgozott Krizskó Pál (1841–1902) körmöcbányai városi levéltárnok.

Zólyom

Reneszánsz várkastély, Balassi Bálint szülőhelye

Zólyom (Zvolen) legnagyobb nevezetessége a város főterétől délre egy kisebb magaslaton álló jellegzetes reneszánsz pártázatos vár. Szlovákia egyik legszebb gótikus-reneszánsz váraként a nemzeti kulturális emlékek közé tartozik, termeiben a Szlovák Nemzeti Galéria nagyszabású képzőművészeti gyűjteménye található.

A vár története

A kastélyt az 1370-es években a tatárjárást követően **I. Lajos építtette**, a magyar királyok vadászkastélyaként és nyári rezidenciaként töltötte be szerepét. A XV. század közepén, mintegy 20 éven keresztül volt itt a **Felvidéket** megszállva tartó huszita csapatok központja, **Giskra** zsoldosvezér vezetésével. A betörő törökök ellen a XVI. században, az akkori tulajdonos, a **Thurzó** család erődítménnyé alakította át. További két szintet húztak, erőddel és robusztus várkapuval erősítették meg, azonban az olasz gótikus várkastélyok jellegét továbbra is magán hordozza, ekkor keletkezett a **reneszánsz pártázat** is a várfalak tetején.

Szerencsére az oszmán előrenyomulást a Felvidék végvárai – Korpona, Végles, Zólyomlőpcse – felfogták, így Zólyomig sosem jutottak el. A vár katonai jelentősége ezután erősen csökkent, azonban fontos események színhelyéül szolgált. Itt született 1554-ben **Balassi Bálint**, a korszak legnagyobb magyar költője és katonai stratégája, 1620-ban egy esztendőn át őrizte vár a Szent Koronát, itt koronázták királlyá a **Zólyomi országgyűlésen** Bethlen Gábort. Épségét a császárhű **Esterházyaknak** köszönhetően megőrizhette, amikor a királyi kincstár 1802-ben csere útján visszaszerezte, raktárakat és hivatalokat rendezett be benne. A II. világháborúban a német csapatok

elleni partizánharc főhadiszállása. 1960-ban kezdődtek meg a rekonstrukciós munkálatok, melyek napjainkra befejeződtek.

A vár látogatása

A szabályos négyszögletű, négy saroktornyos zólyomi vár a város főterétől (Námestie SNP) délre, egy forgalmas kereszteződés mögött közelíthető meg egy enyhén emelkedő úton. A látogatót négyszögletes **kaputorony** fogadja, egykoron ezt kettős felvonóhid védelmezte a támadásoktól. A belső vár udvarába vezető kapualjban gótikus **ülőfülkék** láthatók. Itt helyezték el 1994-ben a **Balassi Bálint** emlékét megőrkítő bronztablát. A kastély termeiben manapság egy-két szép **reneszánsz** portáltól eltekintve szinte semmilyen eredeti berendezést vagy díszítést sem találunk. Legszebb része a XVIII. századból fennmaradt festett **kazettás mennyezete** a **Királyok termében**; nem kevesebb, mint 78 német-római és Habsburg császár portréja látható itt. Termeiben a **Szlovák Nemzeti Galéria** XVI.-XIX. századi mesterek alkotásainak gyűjteményét nézhetjük meg, néhány név ízelítőül, **Brueghel, Caravaggio, Veronese**. A kiállítás másik részlege izgalmas képet ad a közép-európai **gótikus művészetből** és a kelet-szlovákiai ortodox ikonokból. Talán a legérdekesebb rész, amely **Lőcsei Pál mester** munkásságát mutatja be, láthatók itt a híres lőcsei Szent Jakab-templom oltárait díszítő szobrok másolatai.

Nyaranta a turisták kedvelt célpontja a vár udvarán megrendezésre kerülő színházi fesztivál, a **Zólyomi várjátékok**. A vár közelében egy **páncélozott vonat makettje** állít emléket a Szlovák Nemzeti Felkelésnek. A városban és környékén szétnézve említésre méltó a közelmúltban felújított **zsidó temető**, a XIV. századi gótikus **Szent Erzsébet-templom**, a **reneszánsz városháza**, valamint a közeli Strázsa-hegyen egy **XV. századi vár romjai**.

A kirándulásvezető anyagát Baksa Csaba gyűjtötte össze a wikipédia-ról, az útvonalterképet Lantos Zoltán szerkesztette a „Google earth” segítségével. Az anyagot összeállította Cserny Tibor.